

MAŁGORZATA BALWICKA-SZCZYRBA

W sprawie zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody na mieniu w oparciu o art. 442¹ § 1 k.c.

Ustawą z 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny wprowadzono nowe zasady przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza unormowania z art. 442¹ § 1 k.c., określającego zasady przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody deliktowej na mieniu, pod kątem ustalenia, czy wskazana regulacja zapewnia należyłą ochronę osób poszkodowanych na skutek tego rodzaju szkód.

Słowa kluczowe: przedawnienie roszczeń deliktowych, szkody na mieniu, szkody przyszłe na mieniu.

Wprowadzenie

Roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym podlegają szczególnemu terminowi przedawnienia, określonemu w art. 442¹ k.c.¹ Przepis ten wprowadza regulację różnicującą zasady przedawnienia w zależności od tego, czy szkoda dotyczy mienia, czy też osoby. Art. 442¹ § 1 k.c. stanowi w zakresie swojej treści odpowiednik nieobowiązującego już art. 442 § 1 k.c. Bieg przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody jest uzależniony od dwóch terminów: trzyletniego, liczonego *a tempore scientiae* – od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia oraz dziesięcioletniego, liczonego *a tempore facti* – od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Wykładnia systemowa prowadzi jednak do wniosku, że wskazane zasady dotyczą tylko szkód na mieniu, co oznacza, że zakres art. 442¹ § 1 k.c. jest węższy niż art. 442 § 1 k.c.² W § 3 ustawodawca zawarł bowiem odrębną regulację dotyczącą szkód na osobie.

1. Artykuł ten został dodany do Kodeksu cywilnego w wyniku nowelizacji ustawą z 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny, z dniem 10 sierpnia 2007 r. [Dz.U. 2007, Nr 80, poz. 538].
2. A. Śmieja [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 6, A. Olejniczak (red.), Warszawa 2009, s. 671.

Zrezygnował w niej z konstrukcji uzależniającej bieg przedawnienia od dwóch rodzajów terminów różniących się długością, a także zasadami liczenia, jak to ma miejsce w art. 442¹ § 1 k.c., na rzecz jednego tylko terminu. Stąd też roszczenia deliktowe o naprawienie szkody na osobie ulegają przedawnieniu po upływie lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia³. Jeżeli jednak szkoda wynika ze zbrodni lub występku, roszczenie o naprawienie szkody ulega przedawnieniu z upływem lat dwudziestu od dnia popełnienia przestępstwa bez względu na to, kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia (art. 442¹ § 2 k.c.). Zasada z § 2 ma zastosowanie zarówno do szkód na mieniu, jak i na osobie⁴, przy czym w przypadku tych drugich o tyle, o ile upływ terminu trzyletniego z art. 442¹ § 3 k.c. nastąpiłby przed upływem terminu dwudziestoletniego⁵. W przeciwnym razie, tj. w przypadku, gdy upływ terminu trzyletniego nastąpiłby po upływie terminu dwudziestoletniego, zastosowanie znajdą zasady przedawnienia właściwe dla szkód na osobie określone w art. 442¹ § 3 k.c.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza unormowania z art. 442¹ § 1 k.c., określającego zasady przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody deliktowej na mieniu, zwłaszcza pod kątem należytej ochrony osób poszkodowanych. Podjęta problematyka ma istotne znaczenie dla podmiotów prowadzących działalność ubezpieczeniową – przy ubezpieczeniach mienia w szczególności ze względu na możliwość zastosowania regresu ubezpieczeniowego, określonego w art. 828 k.c. Na mocy tegoż przepisu (zd. 1), jeżeli nie umówiono się inaczej, z dniem zapłaty odszkodowania przez ubezpieczyciela roszczenie ubezpieczającego przeciwko osobie trzeciej odpowiedzialnej za szkodę przechodzi z mocy prawa na ubezpieczyciela do wysokości zapłaconego odszkodowania. Co istotne, roszczenia regresowe ubezpieczyciela ulegają przedawnieniu w takich samych warunkach, w których przedawnia się nabyte roszczenie ubezpieczającego do osoby trzeciej, odpowiedzialnej za szkodę w ubezpieczonym mieniu⁶. Rozważana problematyka ma także znaczenie dla ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, w których roszczenie poszkodowanego do ubezpieczyciela o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przedawnia się zgodnie z art. 819 § 3 k.c., tj. z upływem terminu przewidzianego dla tego roszczenia w przepisach o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym lub wynika z niewykonania bądź nienależytego wykonania zobowiązania.

1. Zasadność zróżnicowania zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód na mieniu i szkód na osobie w reżimie deliktowym

Analizę zawartą w niniejszym artykule warto rozpocząć od ustalenia okoliczności, które doprowadziły do zróżnicowania w art. 442¹ k.c. zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód na mieniu i szkód na osobie, a dalej, od oceny dokonanego rozróżnienia.

-
3. Zob. szerzej m.in. M. Balwicka-Szczyrba, *Przedawnienie roszczeń z tytułu odpowiedzialności deliktowej za szkody przyszłe na osobie*, Poznań 2008, s. 150–155.
  4. Tak trafnie Z. Radwański, *Przedawnienie roszczeń z czynów niedozwolonych w świetle znowelizowanego art. 442 k.c.*, MoP 2007, nr 11, s. 594; G. Karaszewski [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, J. Ciszewski (red.), Warszawa 2013, s. 750. Przeciwnie jednak A. Śmieja [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 6, A. Olejniczak (red.), Warszawa 2009, s. 674.
  5. G. Karaszewski [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, J. Ciszewski (red.), Warszawa 2013, s. 750.
  6. Wyrok SN z 31 maja 1985 r. (III CRN 148/85, OSNC 1986/3/34).

Zasady przedawnienia roszczeń deliktowych były przedmiotem licznych rozważań czynionych przez doktrynę⁷, jednakże decydujące znaczenie dla wprowadzenia obecnie obowiązującego unormowania miał wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 1 września 2006 r.⁸ Uznano w nim, że zasady przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód na osobie, zawarte w nieobowiązującym już art. 442 § 1 k.c., przez to, że pozbawiały pokrzywdzonego dochodzenia odszkodowania za szkodę, która ujawniła się po upływie dziesięciu lat od wystąpienia zdarzenia wyrządzającego szkodę, są niezgodne z Konstytucją, w tym z jej art. 77, art. 32, art. 37 i art. 45. Należało bowiem zauważyć, iż w przypadku szkód przyszłych na osobie, które powstały po dziesięciu latach od dnia powstania szkody, przedawnieniu ulegało roszczenie, które jeszcze nie powstało, a więc nie było jeszcze wymagalne.⁹ Akcentowano przy tym potrzebę skutecznej ochrony sfery interesów osoby, związanej z jej integralnością fizyczną, zdrowiem i życiem. W tej sferze dostrzeżono niemożliwość akceptacji rozwiązania, które uniemożliwia zaspokojenie roszczeń poszkodowanego w wyniku dokonującego się przedawnienia, zanim w ogóle doszło do powstania samego roszczenia.¹⁰ Uzasadnieniem czynionego zróżnicowania były także argumenty natury czysto pragmatycznej związane z rozwojem nowoczesnej biotechnologii, nowoczesnych metod diagnostyki medycznej, które umożliwiają precyzyjne określenie związków pomiędzy odległymi w czasie zdarzeniami a doznaną szkodą na osobie¹¹.

Wprowadzenie do Kodeksu cywilnego odmiennych terminów przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody na mieniu i roszczeń o naprawienie szkody na osobie znajduje uzasadnienie.

Po pierwsze, z całokształtu polskiego systemu prawnego można wyprowadzić zasadę szczególnej ochrony dóbr ważniejszych w stosunku do dóbr mniej ważnych¹². Za dobra ważniejsze należy uznać w szczególności życie i zdrowie. Zasada szczególnej ochrony tego rodzaju dóbr

7. Zob. m.in. Z. Polickiewicz-Zawadzka, *Powstanie szkody a bieg 10-letniego terminu przedawnienia z art. 442 k.c.*, NP 1966 r., nr 7–8; S. Dalka, *Skutki prawne przedawnienia zobowiązań*, Warszawa 1972; S. Garlicki, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 12 lutego 1969 r.*, III PZP 43/68, PiP 1970 r., nr 5; M. Lisiewski, *Glosa do orzeczenia SN z dnia 11 sierpnia 1959 r.*, OSPiKA 1960 r., poz. 263; A. Szpunar, *Przedawnienie roszczenia o rentę odszkodowawczą*, Pal. 1972, nr 6; M. Nesterowicz, *Glosa do wyroku SN z dnia 21 maja 2003 r.*, IV CKN 378/01, OSP 2004 r., nr 4; M. Niedośpiał, *Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 21 czerwca 2000 r.*, I ACa 208/00, Pal. 2001 r., nr 1–2; M. Tofel, *Glosa do wyroku SN z dnia 16 marca 2005 r.*, II CK 538/04, PiP 2006 r., nr 3; M. Balwicka-Szczyrba, *Glosa do wyroku SN z dnia 21 maja 2003 r.*, IV CKN 378/01, Rej. 2005 r., nr 5; M. Warciński, *Glosa do wyroku SN z dnia 16 marca 2005 r.* [II CK 538/04], Pal. 2006 r., nr 1–2; E. Stawicka, *Czy można dochodzić naprawienia wyrządzonej czynem niedozwolonym szkody, która ujawni się lub powstanie po upływie dziesięciu lat od zdarzenia będącego jej przyczyną?*, Pal. 2006 r., nr 7–8; A. Józefiak, *Przedawnienie roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym w świetle Konstytucji*, KPP 2006 r., nr 3; R. Klimek, *Dyskusyjne problemy przedawnienia roszczeń*, KPP 2006 r., nr 3; M. K. Chmielewska, *Przedawnienie roszczeń deliktowych o naprawienie tzw. szkody przyszłej*, Rej. 2006 r., nr 3; J. Jodkowski, *Powstanie szkody a moment rozpoczęcia biegu przedawnienia deliktowych roszczeń odszkodowawczych*, [w:] *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego*, (red.) M. Warciński, K. Zaradkiewicz, C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 154 i n.
8. Wyrok TK z 1 września 2006 r., SK 14.05 [Dz. U. 2006 r., Nr 164, poz. 1166].
9. Zob. m.in. Z. Polickiewicz-Zawadzka, *Powstanie ...*, op. cit., s. 927–936; M. Niedośpiał, *Glosa ...*, op. cit., nr 1–2, s. 73; M. Nesterowicz, *Glosa ...*, op. cit., s. 237; M. Warciński, *Glosa ...*, op. cit., s. 270; M. Balwicka-Szczyrba, *Glosa ...*, op. cit., s. 153.
10. Tak uzasadnienie wyroku TK z 1 września 2006 r., SK 14/05 [Dz. U. 2006 r., nr 164, poz. 1166].
11. Ibidem.
12. Tak m.in. P. Sobolewski, M. Warciński, *Przedawnienie roszczeń deliktowych*, Warszawa 2007, s. 92; M. Balwicka-Szczyrba, *Przedawnienie ...*, op. cit., s. 154. Zob. też wyrok TK z 1 września 2006 r., SK 14/05 [Dz. U. 2006 r., nr 164, poz. 1166].

znajduje swoje podłoże już w Konstytucji, w tym jej art. 30, wynika także z Kodeksu cywilnego. Między innymi art. 24 § 1 Kodeksu cywilnego wprowadza szczególną ochronę dóbr osobistych człowieka. W świetle art. 23 k.c. katalog dóbr osobistych ma charakter otwarty, zawiera on m.in. zdrowie. Dalej w art. 424 k.c., regulującym stan wyższej konieczności, następuje wyraźne zróżnicowanie ochrony pewnego rodzaju dóbr. Stanowi on, iż kto zniszczył lub uszkodził cudzą rzecz albo zabił lub zranił cudze zwierzę w celu odwrócenia od siebie lub od innych niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio od tej rzeczy lub zwierzęcia, ten nie jest odpowiedzialny za wynikłą stąd szkodę, jeżeli niebezpieczeństwa sam nie wywołał, a niebezpieczeństwu nie można było inaczej zapobiec i jeżeli ratowane dobro jest oczywiście ważniejsze aniżeli dobro naruszone. Podkreśla się przy tym, iż z zasady dobra osobiste są oczywiście ważniejsze od rzeczy i zwierząt.¹³ Poszerzona ochrona osób, które doznały szkód na osobie, wynika także z art. 444–445 k.c. Przepisy te przewidują szczególny sposób naprawienia tego rodzaju szkód.

Wskazane przykłady pozwalają na wyodrębnienie w ramach regulacji kodeksowej dóbr ważniejszych (życie i zdrowie) i dóbr mniej ważnych. Przy czym dobra ważniejsze mogą podlegać szczególnej, często wzmocnionej ochronie w stosunku do dóbr mniej ważnych. Odnosząc się do czynionych rozważań, nie budzi wątpliwości, że uszczerbek na mieniu ze swej istoty odnosi się do dóbr mniej ważnych w stosunku do uszczerbku na osobie. Trafnie zauważono bowiem, że za koniecznością realizacji roszczeń o naprawienie szkody na osobie przemawia także godność tej osoby¹⁴. Powyższe uzasadnia wprowadzenie odmiennej regulacji w zakresie zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie tychże szkód.

Po drugie, mimo że w Kodeksie cywilnym od dnia jego wejścia w życie do czasu dokonanej nowelizacji zasady przedawnienia wszystkich roszczeń deliktowych były jednolite, w polskim systemie prawnym znane było odmienne uregulowanie zasad przedawnienia roszczeń odszkodowawczych ze względu na rodzaj doznanej szkody. Takie rozróżnienie występuje przede wszystkim w ustawie szczególnej – Prawo atomowe z 29 listopada 2000 r.¹⁵, która stanowi w art. 105 ust. 1, iż roszczenia z tytułu szkód jądrowych na osobie nie przedawniają się (podobny zapis znajdował się także w art. 41 ust. 1 ustawy z 10 kwietnia 1986 r. – Prawo atomowe¹⁶). Po trzecie, rozróżnienie zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód na mieniu i szkód na osobie jest znane także ustawodawstwu państw obcych¹⁷.

2. Analiza zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody na mieniu w oparciu o art. 442¹ § 1 k.c.

Nie kwestionując zasadności zróżnicowania zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody deliktowej na mieniu i szkody deliktowej na osobie, należy podjąć rozważania nad obecnie obowiązującą konstrukcją przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody na mieniu w oparciu o art. 442¹ § 1 k.c. Trzeba bowiem ustalić, czy pozostawienie w istocie niezmienionych zasad przedawnienia roszczeń

---

13. A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, A. Kidyba (red.), Warszawa 2010, s. 395.

14. P. Sobolewski, M. Warciński, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 96.

15. Dz. U. z 2014 r., poz. 1512 j.t. z późn. zm.

16. Dz. U. z 1986 r., Nr 12, poz. 70 z późn. zm.

17. Zob. m.in. art. 199 § 2 i 3 BGB (Bürgerliches Gesetzbuch z 18 sierpnia 1896 r. [RGB.S.195] z późn. zm.).

o naprawienie szkody na mieniu w stosunku do nieobowiązującego już art. 442 § 1 k.c. było zabiegiem słusznym, czy jednak w sposób nienależyty chroni poszkodowanych na skutek szkód na mieniu.

Przypomnijmy, iż w świetle art. 442¹ § 1 k.c. roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Na bieg przedawnienia roszczeń z art. 442¹ § 1 k.c. wpływ mają dwa przewidziane w ustawie terminy: trzyletni i dziesięcioletni. Ten pierwszy liczony jest od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Przy czym wymaga doprecyzowania, że chodzi o zdobycie wiedzy łącznej, co znaczy, że w przypadku, gdy poszkodowany ma wiedzę o doznanej szkodzie, a nie ma wiedzy o osobie za nią odpowiedzialnej, termin trzyletni rozpoczyna bieg wtedy, gdy pozyska wiedzę na temat tej osoby. Drugi ze wskazanych terminów biegnie od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Termin dziesięcioletni, liczony *a tempore facti*, znajdzie zastosowanie w przypadku, gdy wcześniej nie nastąpił upływ terminu trzyletniego.

Odnosząc się do konstrukcji przedawnienia roszczeń z art. 442² § 1 k.c., należy uznać, iż trzyletni termin przedawnienia tychże roszczeń, liczony *a tempore scientiae*, zarówno w zakresie swojej długości, jak i sposobu liczenia, jest uzasadniony w świetle funkcji¹⁸ instytucji przedawnienia w systemie prawnym, w tym zwłaszcza funkcji stabilizującej i wychowawczej. W przypadku dysponowania przez wierzyciela wiedzą o szkodzie i osobie za nią odpowiedzialną powinien on bowiem w odpowiednim czasie dochodzić odszkodowania, co sprzyja zapewnieniu ładu i pewności prawa.

Wnikliwa analiza wskazanej konstrukcji prawnej pozwala jednak wskazać jej pewne mankamenty dotyczące zasad liczenia terminu dziesięcioletniego.

Należy przede wszystkim zauważyć, iż zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu bieg terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c. ma swój początek w dniu zdarzenia wywołującego szkodę¹⁹. Wymaga jednakże odnotowania, że określenie początku biegu terminu dziesięcioletniego od dnia zdarzenia sprawczego dopuszcza możliwość, że przedawnienie rozpocznie swój bieg w sytuacji braku szkody, a co za tym idzie, w sytuacji braku roszczenia o jej naprawienie.

Mimo że szkody na mieniu nie mają zazwyczaj charakteru szkód przyszłych, nie można wykluczyć, że uszczerbek na mieniu powstanie w pewnej odległości czasowej od zdarzenia sprawczego, stanowiąc jego bezpośrednią konsekwencję. Przykładowo, w dobie szybkiego rozwoju techniki i informatyki nie można bagatelizować zwłaszcza możliwości powstania uszczerbków przyszłych związanych z atakiem wirusów komputerowych²⁰. Wirusy te mogą przez długi czas pozostawać w ukryciu i dokonywać uszkodzeń oprogramowania, a w następstwie tego – uszkodzeń mienia,

18. Na temat funkcji instytucji przedawnienia w systemie prawnym zob. T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 38 i nast.

19. Tak m.in. A. Śmieja [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 6, A. Olejniczak (red.), Warszawa 2009, s. 669; A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, A. Kidyba (red.), Warszawa 2010, s. 467; W. Dubis [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2013, s. 819; M. Safian [w:] *Kodeks cywilny, t. 1, Komentarz. Art. 1–449(10)*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2013, s. 1279; G. Bieniek, J. Gudowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania, III, cz. 1*, J. Gudowski (red.), Warszawa 2013, s. 714; P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, Zobowiązania, [art. 353–921(16) k.c.]*, K. Osajda (red.), Warszawa 2012, s. 657.

20. W ostatnim czasie szeroko był opisywany w mediach przypadek robaka komputerowego Stuxnet. Opis sposobów jego działania na stronie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Stuxnet>.

dopiero po pewnym czasie od zainfekowania systemu. Szkodą przyszłą na mieniu byłaby dlatego szkoda polegająca na zniszczeniu urządzeń sterowanych przez dany system komputerowy na skutek uszkodzenia oprogramowania w wyniku ataku wirusa, którym sprawca szkody zainfekował tenże system, a który to wirus ujawnił się i spowodował szkodę dopiero po pewnym czasie, przykładowo po kilku miesiącach, a nawet latach.

Dopuszczając możliwość występowania w praktyce szkód przyszłych na mieniu, należy zauważyć, iż sytuacja prawna poszkodowanego w związku z wystąpieniem takich szkód przyszłych jest gorsza niż poszkodowanego na skutek uszczerbku stanowiącego bezpośrednie następstwo zdarzenia. Bieg terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c. rozpoczyna się bowiem w każdym przypadku w momencie zdarzenia wywołującego szkodę, co skutkuje tym, iż w momencie doznania szkody przyszłej przez poszkodowanego, a co za tym idzie, w momencie powstania roszczenia o jej naprawienie, okres, w którym możliwe jest dochodzenie jeszcze nieprzedawnionego roszczenia, jest proporcjonalnie krótszy o czas pomiędzy zdarzeniem a zaistniałą szkodą. Roszczenie o naprawienie szkody nie może bowiem powstać wcześniej niż szkoda. Nie można także wykluczyć, że w momencie powstania szkody przyszłej roszczenie będzie już przedawnione, z uwagi na upływ terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c.

Powyższe sprawia, że wskazana konstrukcja wydaje się pozostawać w sprzeczności z istotą i funkcją instytucji przedawnienia, a także konstytucyjną zasadą równości podmiotów wobec prawa wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji.

Przede wszystkim wymaga zauważenia, iż zgodnie z istotą omawianej instytucji przedawnienia ulegają roszczenia majątkowe [art. 117 k.c.]. Upływ przedawnienia skutkuje przekształceniem się zobowiązania w zobowiązanie niepełne [naturalne]. Powyższe sprawia, że ten przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, a wierzyciel chcący dochodzić roszczenia zostaje pozbawiony możliwości skorzystania z ochrony państwowej²¹. Co istotne, upływ terminu przedawnienia jest brany pod uwagę jedynie na zarzut strony. Należy odnotować, że według zasad ogólnych bieg przedawnienia jest ściśle związany z istnieniem roszczenia, a nawet istnieniem roszczenia wymagalnego, co potwierdza treść art. 120 § 1 zd. 1 k.c. Odejście od tejże zasady ma niekiedy miejsce w przepisach szczególnych, w tym w art. 442¹ k.c.²² Wydaje się jednak, że odstępianie od wskazanej zasady nie może przełamywać reguły, że przedawnieniu ulegają roszczenia majątkowe²³. Należy dlatego przyjąć, iż w sytuacji, gdy nie ma roszczenia, nie powinno biec jego przedawnienie, a więc bez istnienia roszczenia nie powinien zarówno upłynąć termin przedawnienia, ale także, jak się wydaje, nie powinien mieć miejsce początek biegu przedawnienia. Konstrukcja terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c. regułę tę pomija, dopuszczając, w przypadkach szkód o charakterze przyszłym, rozpoczęcie biegu przedawnienia nawet w okolicznościach braku roszczenia odszkodowawczego. Roszczenie majątkowe nie może bowiem powstać wcześniej niż szkoda, która nie zawsze stanowi bezpośrednie następstwo czynu niedozwolonego.

---

21. Zob. szerzej A. Stępień-Sporek, F. Sporek, *Przedawnienie i terminy zawite*, Warszawa 2009, s. 30–34; T. Pałdyna, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 38 i nast.

22. Przepisy stanowiące o przedawnieniu roszczeń z tytułu czynów niedozwolonych stanowią *lex specialis* względem art. 120 k.c., także w odniesieniu do ustalenia początku biegu przedawnienia – tak wyrok SN z 15 kwietnia 2011 r. (II CSK 279/10, LEX nr 1318345).

23. Por. m.in. Z. Policzkiewicz-Zawadzka, *Powstanie...*, op. cit., s. 932; M. Niedośpiął, *Glosa...*, op. cit., s. 73; M. Nesterowicz, *Glosa...*, op. cit., s. 237; M. Balwicka-Szczyrba, *Glosa...*, op. cit., s. 157; M. Warciński, *Glosa...*, op. cit., s. 270.

Uzasadnienia dla odstępowania od zasady z art. 120 k.c. w regulacji przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody deliktowej na mieniu trudno znaleźć także dlatego, że stawia ona w gorszej sytuacji poszkodowanych na skutek szkód przyszłych w stosunku do poszkodowanych na skutek szkód niemających takiego charakteru. W przeciwieństwie do zaaprobowanej już możliwości szczególnego traktowania poszkodowanych na skutek szkód na osobie, trudno znaleźć argumenty za odmiennym traktowaniem poszkodowanych na skutek szkód na mieniu w zależności od czasu powstania uszczerbku w stosunku do zdarzenia sprawczego. W takim bowiem przypadku rodzaj naruszonego dobra jest ten sam, tożsama powinna więc być sytuacja prawna poszkodowanych. Jej zróżnicowanie wydaje się naruszać konstytucyjną zasadę równości wobec prawa wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji. Nie powinna mieć miejsca sytuacja, w której możliwy okres dochodzenia nieprzedawnionego roszczenia zależy od przyszłego bądź bezpośredniego charakteru doznanej szkody na mieniu.

Nadto należy zwrócić uwagę na funkcję instytucji przedawnienia, a zwłaszcza funkcję stabilizacyjną i wychowawczą. Nie powinno budzić wątpliwości, że instytucja ta pełni istotną rolę w systemie prawnym. Brak ograniczenia w czasie możliwości dochodzenia roszczeń majątkowych wywoływałby istotne konsekwencje, w szczególności z uwagi na trudności dowodowe po stronie wierzyciela, a także problemy ze skuteczną obroną przed roszczeniem po stronie dłużnika. Szybkie w czasie dochodzenie roszczeń przez wierzyciela sprzyja pewności prawa, ułatwia także organizację wymiaru sprawiedliwości, w tym administrowanie sprawami toczącymi się przed sądami. Instytucja przedawnienia wpływa więc na stabilizację stosunków prawnych, pełniąc jednocześnie rolę wychowawczą wobec wierzyciela. Także w tym świetle widać mankamenty regulacji z art. 442¹ § 1 k.c. Instytucja przedawnienia ograniczając możliwość skutecznego dochodzenia roszczeń, powinna przyznawać wierzycielowi pewne narzędzia prawne do dochodzenia tychże roszczeń we wskazanym, określonym w ustawie czasie. Konstrukcja terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c., stosowana wobec poszkodowanych na skutek szkód przyszłych na mieniu, skutkuje niejako „skróceniem” okresu możliwości dochodzenia nieprzedawnionego roszczenia o okres do dnia powstania szkody. W tymże okresie wierzyciel nie jest jeszcze poszkodowanym, albowiem ani szkoda, ani roszczenie o jej naprawienie jeszcze nie powstały. Równocześnie nie można wykluczyć przypadków, że szkoda na mieniu powstanie po upływie terminu dziesięcioletniego. Przez to wydaje się, że określony ustawą termin przedawnienia, liczony od dnia zdarzenia sprawczego, nie pełni należycie swojej funkcji, nie zapewnia bowiem wierzycielowi pewnego okresu do dochodzenia przysługującego mu roszczenia, zanim ulegnie ono przedawnieniu²⁴. W okresie do dnia powstania szkody nie pełni także roli dopingującej wierzyciela do szybszego działania ani funkcji wychowawczej wobec niego.

Powyżej wskazane argumenty czynią zasadny wniosek, iż w zgodzie z istotą i funkcją przedawnienia pozostaje takie określenie początku biegu terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c., który odnosiłby się do dnia powstania szkody, a nie do zdarzenia mogącego zaistnieć wcześniej. W takim przypadku poszkodowany na skutek szkody na mieniu, bez względu na jej bezpośredni czy też przyszły charakter, miałby możliwość skutecznego i realnego dochodzenia swych roszczeń w ustawowo wskazanym terminie.

---

24. Por. Małgorzata Balwicka-Szczyrba, *Glosa...*, op. cit., s. 256.

Tożsame stanowisko, choć odnoszące się do przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód na osobie, wyrażono w okresie obowiązywania art. 442 k.c. Mimo że było ono krytykowane,²⁵ znalazło wielu zwolenników wśród przedstawicieli nauki,²⁶ a także odzwierciedlenie w orzecznictwie sądowym²⁷.

Odwołując się do dorobku nauki w okresie obowiązywania art. 442 k.c., wymaga odnotowania, iż przyjęcie podobnego wniosku *de lege lata* spotkało się ze sprzeciwem wielu autorów. Podkreślano przede wszystkim, że literalne brzmienie art. 442 § 1 k.c. było zrozumiałe i klarowne, nadto wątpliwości budziło istnienie luki w prawie dotyczącej zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkód przyszłych²⁸. Z uwagi na to, że art. 442¹ § 1 k.c. jest treściowym odpowiednikiem art. 442 § 1 k.c., uzasadnienie znajduje postulat *de lege ferenda* w zakresie zmiany treści art. 442¹ § 1 k.c. w sposób umożliwiający liczenie terminu dziesięcioletniego *a tempore facti* od dnia powstania szkody²⁹. Przy czym termin trzyletni liczony *a tempore scientiae* pozostawałby niezmienny, co sprawia, iż zmodyfikowane unormowanie z art. 442¹ § 1 k.c. nie wprowadzałoby szerszej ochrony poszkodowanych w wyniku szkód na mieniu w stosunku do poszkodowanych na skutek szkód na osobie. Dochodzenie roszczenia odszkodowawczego o naprawienie szkody deliktowej na mieniu nadal ograniczone byłoby dwoma terminami, przy czym uległby zmianie jedynie sposób liczenia terminu dziesięcioletniego. Ponadto nadal miałyby zastosowanie art. 442¹ § 2 k.c., określający zasady przedawnienia roszczenia odszkodowawczego w przypadku, gdy szkoda wynikła ze zbrodni lub występku.

Na uzasadnienie przedstawionego postulatu należy wskazać, że istnieją systemy prawne, które zawierają unormowania wiążące początek biegu terminu przedawnienia roszczeń deliktowych z zaistnieniem szkody (powstaniem roszczenia o jej naprawienie).

W prawie niemieckim roszczenia o naprawienie szkody na mieniu objęte są terminem przedawnienia określonym w art. 199 § 3 ust. 1 i 2 BGB. Zgodnie z art. 199 § 3 ust. 1 BGB roszczenia odszkodowawcze ulegają przedawnieniu po dziesięciu latach od powstania, w przypadku braku wiedzy o szkodzie i osobie za nią odpowiedzialnej oraz braku rażącego niedbalstwa w jej zdobyciu. Jednakże zgodnie z art. 199 § 3 ust. 2 ulegają one także przedawnieniu po trzydziestu latach od popełnienia przestępstwa, zaniedbania obowiązku lub jeszcze innego zdarzenia wywołującego szkodę, niezależnie od braku wiedzy bądź braku rażącego niedbalstwa w jej zdobyciu. Wiążący jest termin, który upłynął wcześniej³⁰.

25. Zob. przede wszystkim uchwałę SN z 17 lutego 2006 r. (III CZP 84/05, LEX nr 171726) i argumentację tam podaną.

26. Zob. m.in. Z. Policzkiewicz-Zawadzka, *Powstanie...*, op. cit., s. 927–936; S. Dalka, *Skutki...*, op. cit., s. 97; S. Garklicki, *Glosa...*, op. cit., s. 817; M. Lisiewski, *Glosa...*, op. cit., s. 587; M. Niedośpiał, *Glosa...*, op. cit., nr 1–2, s. 73; M. Nesterowicz, *Glosa...*, op. cit., s. 237; M. Warciński, *Glosa...*, op. cit., s. 266 i nast.; M. Balwicka-Szczyrba, *Glosa...*, op. cit., s. 154; A. Józefiak, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 669–697; J. Jodkowski, *Powstanie...*, op. cit., s. 154–155; A. Koch, *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, A. Koch (red.), C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 7.

27. Zob. m.in. uchwałę SN z 17 czerwca 1963 r. (III CO 38/62, OSN 1965 r., nr 2, poz. 2); wyrok SN z 21 maja 2003 r. (IV CNK 378/01, OSP 2004 r., nr 4, poz. 55); wyrok SN z 23 lutego 2005 r. (III CK 295/04, LEX 151650).

28. Tak m.in. A. Szpunar, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 9; uchwała SN z 17 lutego 2006 r. (III CZP 84/05, LEX nr 171726). Zob. więcej na ten temat M. Balwicka-Szczyrba, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 131–138 oraz literatura i orzecznictwo tam podane.

29. Podobny postulat za czasów obowiązywania art. 442 k.c. został wyrażony w literaturze. Por. m.in. P. Sobolewski, M. Warciński, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 25; M. Balwicka-Szczyrba, *Glosa...*, op. cit., s. 159; J. Jodkowski, *Powstanie...*, op. cit., s. 154–155; R. Klimek, *Dyskusyjne...*, op. cit., s. 658–659.

30. M. Balwicka-Szczyrba, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 105 i literatura tam wskazana.

W ramach przykładu, mimo odmiennego rozumienia przedawnienia jako instytucji prawa procesowego, można wskazać także na regulację zawartą w systemie prawnym Anglii. W sekcji 2 *Limitation Act* z 1980 r.³¹ przewidziano sześćioletni termin przedawnienia prawa do skargi o naprawienie szkody deliktowej, przy czym termin ten jest liczony od dnia powstania podstawy do wystąpienia z roszczeniem³². W literaturze wskazuje się, że tak rozumianym początkiem biegu sześćoletniego terminu jest dzień dowiedzenia się szkodzie, przy czym wiedza poszkodowanego o doznanym uszczerbku musi być na tyle odpowiednia, aby uzasadniała wystąpienie wobec osoby odpowiedzialnej za szkodę z powództwem odszkodowawczym³³. Sześćoletni termin przedawnienia prawa do skargi, liczony od chwili powstania szkody, przewiduje także system prawny Irlandii³⁴.

Na koniec czynionych rozważań warto wskazać, iż w przypadku dochodzenia roszczeń odszkodowawczych na drodze sądowej poszkodowany, również po dokonanej nowelizacji Kodeksu cywilnego, ma interes prawny w wystąpieniu o ustalenie odpowiedzialności za przyszłe następstwa czynu niedozwolonego³⁵. A nadto wobec zgłoszenia przez osobę odpowiedzialną za szkodę zarzutu przedawnienia wyjątkowo istnieje możliwość skorzystania przez poszkodowanego z zarzutu nadużycia prawa podmiotowego³⁶, nawet w przypadku szkód na mieniu. Należy bowiem uznać, że zastosowanie art. 5 k.c. nie zostało wyłączone w przypadku dochodzenia roszczeń o naprawienie szkód na mieniu. Wydaje się jednak, iż powyższe narzędzia prawne przyznane poszkodowanemu nie mogą stanowić swoistego „*antidotum*” wobec wskazanych mankamentów konstrukcji prawnej z art. 442¹ § 1 k.c., który powinien należyście chronić wszystkich poszkodowanych ze szkód na mieniu, bez względu na czas powstania uszczerbku w stosunku do zdarzenia sprawczego.

Podsumowanie

Mimo iż nowelizacją Kodeksu cywilnego ustawą z 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny z dniem 10 sierpnia 2007 r., wprowadzono nowe zasady przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody deliktowej, dokonanych zmian nie można uznać za optymalne. Stąd też warto nadal kontynuować dyskusję nad tym doniosłym praktycznie zagadnieniem³⁷.

Przeprowadzona w niniejszej pracy analiza prowadzi do następujących najważniejszych wniosków:

1. Wprowadzenie do Kodeksu cywilnego odmiennych zasad przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody na mieniu i roszczeń o naprawienie szkody na osobie znajduje uzasadnienie. Przemawia za tym przede wszystkim zasada wzmożonej ochrony dóbr ważniejszych (życie,

31. *Limitation Act 1980*, dostępny na stronie: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>. brak daty dostępu

32. M. Balwicka-Szczyrba, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 102 i nast.

33. Zob. A. McGee, *Limitation Periods*, 4th Edition, London 2002, s. 104 i nast.

34. Zob. P. Sobolewski, M. Warciński, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 25.

35. Por. m.in. uchwałę SN z 24 lutego 2009 r. [III CZP 2/09, OSNC 2009/12/168]; wyrok SA w Gdańsku z 26 września 2012 r. [I ACa 486/12, LEX nr 1236085].

36. Tak m.in. A. Olejniczak [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, Zobowiązania. Część ogólna*, A. Kidyba (red.), Warszawa 2010, s. 470. Por. też uchwałę SN z 10 lutego 1993 r. [III CZP 8/93, OSNC 1993/9/153].

37. Potrzebę gruntownego przemyślenia koncepcji przedawnienia postulował m.in. Z. Radwański, *Przedawnienie...*, op. cit., s. 595.

zdrowie] w stosunku do dóbr mniej ważnych, którą można wyprowadzić zarówno z Konstytucji, jak i regulacji Kodeksu cywilnego.

2. Nie można wykluczać występowania w praktyce szkód przyszłych na mieniu.
3. Uzależnienie początku biegu terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c. od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, jest krzywdzące dla poszkodowanych na skutek szkód przyszłych na mieniu, i równocześnie nie pozostaje w zgodzie z istotą i funkcją instytucji przedawnienia roszczeń. Uznając, że bieg terminu dziesięcioletniego z art. 442¹ § 1 k.c. rozpoczyna się w każdym przypadku w momencie zdarzenia wywołującego szkodę, dopuszcza się sytuację, w której poszkodowany na skutek szkody przyszłej na mieniu dysponuje proporcjonalnie krótszym okresem na dochodzenie przysługującego mu roszczenia. Czas ten będzie uszczuplany o okres między zdarzeniem a zaistniałą szkodą. Nie można wykluczyć sytuacji, że w momencie powstania szkody roszczenie o jej naprawienie będzie już przedawnione. Wydaje się, iż odmienne traktowanie poszkodowanych na skutek szkód przyszłych na mieniu i poszkodowanych na skutek szkód na mieniu, stanowiących bezpośrednie następstwo czynu, pozostaje w sprzeczności z konstytucyjną zasadą równości wobec prawa z art. 32 ust. 1 Konstytucji.
4. Należyta ochronę wszystkich poszkodowanych w wyniku szkód na mieniu zapewni określenie początku biegu dziesięcioletniego terminu z art. 442¹ § 1 k.c., liczonego *a tempore facti* w dniu postania szkody, przy pozostawieniu dotychczasowego sposobu liczenia terminu trzyletniego.

Wykaz źródeł

- Balwicka-Szczyrba M., Glosa do wyroku SN z dnia 21 maja 2003 r. (IV CKN 378/01), *Rej.* 2005 r., nr 5.
- Balwicka-Szczyrba M., *Przedawnienie roszczeń z tytułu odpowiedzialności deliktowej za szkody przyszłe na osobie*, Poznań 2008.
- Chmielewska M. K., *Przedawnienie roszczeń deliktowych o naprawienie tzw. szkody przyszłej*, *Rej.* 2006 r., nr 3.
- Dalka S., *Skutki prawne przedawnienia zobowiązań*, Warszawa 1972.
- Garlicki S., Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 12 lutego 1969 r. (III PZP 43/68), *PiP* 1970 r., nr 5.
- Jodkowski J., *Powstanie szkody a moment rozpoczęcia biegu przedawnienia deliktowych roszczeń odszkodowawczych*, [w:] *Wybrane zagadnienia prawa cywilnego*, (red.) M. Warciński, K. Zaradkiewicz, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Józefiak A., *Przedawnienie roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym w świetle Konstytucji*, *KPP* 2006 r., nr 3.
- Klimek R., *Dyskusyjne problemy przedawnienia roszczeń*, *KPP* 2006, nr 3.
- Koch A., *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, A. Koch (red.), C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Kodeks Cywilny. Komentarz*, J. Ciszewski (red.), Warszawa 2013.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, A. Kidyba (red.), Warszawa 2010.
- Kodeks cywilny, t. 1, Komentarz. Art. 1–449(10)*, K. Pietrzykowski (red.), Warszawa 2013.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania, III, cz. 1*, J. Gudowski (red.), Warszawa 2013.
- Kodeks cywilny. Komentarz, t. II, Zobowiązania (art. 353–921(16) k.c.)*, K. Osajda (red.), Warszawa 2012.

- Lisiewski M., Glosa do orzeczenia SN z dnia 11 sierpnia 1959 r., OSPiKA 1960 r., poz. 263.
- Nesterowicz M., Glosa do wyroku SN z dnia 21 maja 2003 r. (IV KKN 378/01, OSP 2004 r., nr 4).
- Niedośpiał M., Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 21 czerwca 2000 r. (I ACa 208/00), Pal. 2001 r., nr 1–2.
- Pałdyna T., *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.
- Policzkiewicz-Zawadzka Z., *Powstanie szkody a bieg 10-letniego terminu przedawnienia z art. 442 k.c.*, NP 1966 r., nr 7–8.
- Radwański Z., *Przedawnienie roszczeń z czynów niedozwolonych w świetle znowelizowanego art. 442 k.c.*, MoP 2007.
- Stawicka E., *Czy można dochodzić naprawienia wyrządzonej czynem niedozwolonym szkody, która ujawni się lub powstanie po upływie dziesięciu lat od zdarzenia będącego jej przyczyną?*, Pal. 2006 r., nr 7–8.
- Stępień-Sporek A., Sporek F., *Przedawnienie i terminy zawite*, Warszawa 2009.
- Sobolewski P., Warciński M., *Przedawnienie roszczeń deliktowych*, Warszawa 2007.
- System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 6, A. Olejniczak (red.), Warszawa 2009.
- Szpunar A., *Przedawnienie roszczenia o rentę odszkodowawczą*, Pal. 1972, nr 6.
- Tofel M., Glosa do wyroku SN z dnia 16 marca 2005 r. (II CK 538/04), PiP 2006 r., nr 3.
- Warciński M., Glosa do wyroku SN z dnia 16 marca 2005 r. (II CK 538/04), Pal. 2006 r., nr 1–2.

On rules for statute of limitation for claims related to repair of a property loss pursuant to Article 442¹ § 1 of the Civil Code

The Act of 16 February 2007 on amendment of the Civil Code introduced new rules for statute of limitation for claims related to repair of a loss caused by tort. The article is devoted to analysis of Article 442¹ § 1 of the Civil Code, which lays down the rules for statute of limitation for claims related to repair of a tort property loss regarding as to whether the above-mentioned regulation ensures sufficient protection of injured parties in the case of such losses.

Keywords: statute of limitation for tort claims, property losses, future property losses.

DR MAŁGORZATA BALWICKA-SZCZYRBA – adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego WPIA Uniwersytetu Gdańskiego.

